ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
της 28ης Φεβρουαρίου 2019[1]

Υπόθεση C-729/17

Ευρωπαϊκή Επιτροπή
κατά

Ελληνικής Δημοκρατίας

«Παράβαση κράτους μέλους – Οδηγία 2005/36/ΕΚ – Αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων – Εθνικοί κανόνες που διέπουν την αναγνώριση τίτλων εκπαίδευσης που αποκτήθηκαν με σκοπό την άσκηση του επαγγέλματος του διαμεσολαβητή»

I. Εισαγωγή

1. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητεί με την προσφυγή της από το Δικαστήριο, πρώτον, να διαπιστώσει ότι η Ελληνική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, το οποίο απαγορεύει τους περιορισμούς της ελευθερίας εγκατάστασης, και το άρθρο 15, παράγραφος 2, στοιχεία β′ και γ′, και παράγραφος 3, της οδηγίας 2006/123/ΕΚ, η οποία αφορά τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά[2]. Συναφώς, η Επιτροπή προσάπτει στο εν λόγω κράτος μέλος ότι περιόρισε κατά τρόπο αντίθετο προς τις διατάξεις αυτές τη νομική μορφή που πρέπει να έχουν οι φορείς κατάρτισης διαμεσολαβητών.

2. Δεύτερον, η Επιτροπή ζητεί να διαπιστωθεί ότι η Ελληνική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις που απορρέουν τόσο από το εν λόγω άρθρο 49 ΣΛΕΕ όσο και από τα άρθρα 13, 14 και 50, παράγραφος 1, καθώς και από το παράρτημα VII της οδηγίας 2005/36/ΕΚ, η οποία αφορά την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων[3]. Συναφώς, η Επιτροπή της προσάπτει ότι υπέβαλε τη διαδικασία αναγνώρισης των προσόντων των αιτούντων διαπίστευση της ιδιότητας του διαμεσολαβητή σε προϋποθέσεις, αφενός, επιβολής πρόσθετων απαιτήσεων που δεν προβλέπονται από την οδηγία αυτή σχετικά με το περιεχόμενο των απαιτούμενων πιστοποιητικών και, αφετέρου, επιβολής αντισταθμιστικών μέτρων χωρίς προηγούμενη αξιολόγηση της ενδεχόμενης ύπαρξης ουσιωδών διαφορών με την εθνική εκπαίδευση, ενώ συγχρόνως παραβίασε στο ίδιο αυτό πλαίσιο την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων.

3. Κατόπιν αιτήματος του Δικαστηρίου, οι παρούσες προτάσεις θα επικεντρωθούν στις αιτιάσεις σχετικά με την ασυμβατότητα της επίμαχης ελληνικής ρύθμισης με την οδηγία 2005/36[4], ειδικότερα δε υπό το πρίσμα της σχέσης μεταξύ της οδηγίας αυτής και της οδηγίας 2008/52/ΕΚ[5].

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006 (ΕΕ 2006, L 376, σ. 36).

3 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005 (ΕΕ 2005, L 255, σ. 22).

4 Όσον αφορά την ενδεχόμενη ασυμβατότητα εθνικής ρύθμισης με το άρθρο 15 της οδηγίας 2006/123 και με το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Szpunar στην εκκρεμή υπόθεση Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-377/17).

5 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008, για ορισμένα θέματα διαμεσολάβησης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2008, L 136, σ. 3).

II. Το νομικό πλαίσιο

Α. Η οδηγία 2005/36

4. Το άρθρο 13 της οδηγίας 2005/36, με τίτλο «Προϋποθέσεις αναγνώρισης», ορίζει, στην παράγραφο 1, τα ακόλουθα:

«Εάν σε ένα κράτος μέλος υποδοχής απαιτείται για την ανάληψη ή την άσκηση νομοθετικά ρυθμιζόμενου επαγγέλματος η κατοχή συγκεκριμένων επαγγελματικών προσόντων, η αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους μέλους παρέχει τη δυνατότητα ανάληψης του οικείου επαγγέλματος και της άσκησής του, υπό τους ίδιους όρους με εκείνους που ισχύουν για τους υπηκόους του, στους αιτούντες που είναι κάτοχοι της βεβαίωσης επάρκειας ή του τίτλου εκπαίδευσης που αναφέρεται στο άρθρο 11 και απαιτείται από άλλο κράτος μέλος για την ανάληψη ή την άσκηση του ίδιου επαγγέλματος στην επικράτειά του.

Οι βεβαιώσεις επάρκειας ή οι τίτλοι εκπαίδευσης εκδίδονται από μια αρμόδια αρχή ενός κράτους μέλους, η οποία έχει διοριστεί σύμφωνα με τη νομοθεσία, τις κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις του εν λόγω κράτους μέλους.»

5. Το άρθρο 14 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντισταθμιστικά μέτρα», προβλέπει στις παραγράφους 1, 4 και 5 τα ακόλουθα:

«1. Το άρθρο 13 δεν κωλύει το κράτος μέλος υποδοχής να απαιτεί από τον αιτούντα την πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης προσαρμογής επί τρία έτη, κατ' ανώτατο όριο, ή την υποβολή σε δοκιμασία επάρκειας σε μία από τις ακόλουθες περιπτώσεις εάν:

α) η εκπαίδευση που έχει λάβει ο αιτών αφορά τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από την εκπαίδευση στο κράτος μέλος υποδοχής·

β) το νομοθετικά ρυθμιζόμενο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής περιλαμβάνει μία ή περισσότερες νομοθετικά ρυθμιζόμενες επαγγελματικές δραστηριότητες οι οποίες δεν υπάρχουν στο αντίστοιχο επάγγελμα στο κράτος μέλος καταγωγής του αιτούντος, και η εκπαίδευση που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής αφορά τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από τη βεβαίωση επάρκειας ή τον τίτλο εκπαίδευσης που διαθέτει ο αιτών.

[…]

4. Για λόγους εφαρμογής των παραγράφων 1 και 5, νοούνται ως "τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικοί" οι τομείς των οποίων η γνώση, οι αποκτηθείσες δεξιότητες και ικανότητες είναι απαραίτητες για την άσκηση του επαγγέλματος και ως προς τους οποίους η εκπαίδευση που έχει λάβει ο μετανάστης παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις όσον αφορά το περιεχόμενο σε σχέση με την εκπαίδευση που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής.

5. Η παράγραφος 1 εφαρμόζεται δεόντως τηρούμενης της αρχής της αναλογικότητας. Ειδικότερα, εάν το κράτος μέλος υποδοχής προτίθεται να απαιτήσει από τον αιτούντα την πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης προσαρμογής ή την υποβολή του σε δοκιμασία επάρκειας, πρέπει καταρχάς να εξακριβώσει κατά πόσον οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι ικανότητες που έχει αποκτήσει ο αιτών κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής εμπειρίας του ή μέσω διά βίου μάθησης, για τις οποίες υπάρχει σχετική τυπική επικύρωση από αρμόδιο φορέα, σε οποιοδήποτε κράτος μέλος ή σε τρίτη χώρα είναι ικανές να καλύψουν, πλήρως ή μερικώς, την ουσιώδη διαφορά για την οποία γίνεται λόγος στην παράγραφο 4.»

6. Το άρθρο 50 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Έγγραφα και διατυπώσεις», ορίζει, στην παράγραφο 1, ότι, «[ε]φόσον αποφαίνονται επί αιτήσεως αδείας για την άσκηση του οικείου νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος κατ' εφαρμογή του παρόντος τίτλου, οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής μπορούν να απαιτήσουν τα έγγραφα και τα πιστοποιητικά του παραρτήματος VII […]».

7. Το εν λόγω παράρτημα VII, σχετικά με τα «Απαιτούμενα έγγραφα και πιστοποιητικά σύμφωνα με το άρθρο 50, παράγραφος 1», έχει ως εξής:

«1. Έγγραφα

α) Αποδεικτικό της ιθαγένειας του ενδιαφερομένου.

β) Αντίγραφο των βεβαιώσεων επάρκειας ή του τίτλου εκπαίδευσης που παρέχει πρόσβαση στο υπό εξέταση επάγγελμα και, ενδεχομένως, βεβαίωση της επαγγελματικής πείρας του ενδιαφερομένου.

Οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής μπορούν να καλέσουν τον αιτούντα να προσκομίσει πληροφορίες σχετικά με την εκπαίδευσή του, στον βαθμό που απαιτούνται προκειμένου να εντοπιστεί εάν υφίστανται πιθανές ουσιαστικές διαφορές σε σχέση με την απαιτούμενη εθνική εκπαίδευση, όπως ορίζει το άρθρο 14. […]

γ) Για τις περιπτώσεις του άρθρου 16, βεβαίωση σχετικά με τη φύση και τη διάρκεια της δραστηριότητας, που χορηγείται από την αρμόδια αρχή ή τον αρμόδιο φορέα του κράτους μέλους καταγωγής ή προέλευσης του αλλοδαπού.

[…]»

Β. Το ελληνικό δίκαιο

1. Ο νόμος 3898/2010

8. Ο νόμος 3898/2010[6] μεταφέρει στην εθνική έννομη τάξη την οδηγία 2008/52.

9. Το άρθρο 6 του νόμου αυτού, με τίτλο «Φορέας πιστοποίησης», ορίζει στις παραγράφους 1 και 3 τα ακόλουθα:

«1. Συνιστάται "Επιτροπή Πιστοποίησης Διαμεσολαβητών" υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων[, σ]την αρμοδιότητα της [οποίας] υπάγονται ιδίως η πιστοποίηση των υποψήφιων διαμεσολαβητών […].

3. Η πιστοποίηση των υποψήφιων διαμεσολαβητών γίνεται ύστερα από εξετάσεις ενώπιον επιτροπής εξετάσεων, στην οποία συμμετέχουν δύο μέλη της Επιτροπής της παραγράφου 1, τα οποία ορίζει ο πρόεδρος αυτής, και ένας δικαστικός λειτουργός, ο οποίος […] προεδρεύει της εν λόγω επιτροπής. Αυτή ελέγχει αν ο υποψήφιος διαθέτει τις γνώσεις, δεξιότητες και επαρκή εκπαίδευση από τους φορείς κατάρτισης του άρθρου 5, για να παρέχει υπηρεσίες διαμεσολάβησης και η απόφασή της είναι έγγραφη και πλήρως αιτιολογημένη. […]»

6 Νόμος που αφορά τη διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΦΕΚ Α' 211/16.12.2010).

10. Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, στοιχείο α', του εν λόγω νόμου, «[μ]ε απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων […] καθορίζονται οι ειδικότεροι όροι και προϋποθέσεις για τη διαπίστευση των διαμεσολαβητών, καθώς και η διαδικασία αναγνώρισης του τίτλου διαπίστευσης που έχουν λάβει οι διαμεσολαβητές σε άλλο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για την αναγνώριση αυτή, καθώς και για την προσωρινή ή οριστική ανάκληση της διαπίστευσης απαιτείται προηγουμένως η σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής του άρθρου 6 παράγραφος 1». Η παράγραφος 5 του εν λόγω άρθρου 6 προβλέπει μεταξύ άλλων ότι με απόφαση του εν λόγω υπουργού «καθορίζονται ειδικότερα η διαδικασία, ο τρόπος, τα κριτήρια, οι όροι και οι προϋποθέσεις εξέτασης των υποψήφιων διαμεσολαβητών ενώπιον της επιτροπής εξετάσεων».

11. Το άρθρο 14 του εν λόγω νόμου τροποποιήθηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου της 4ης Δεκεμβρίου 2012[7], με την οποία προστέθηκε η παράγραφος 2, κατά την οποία «[ε]πιτρέπεται η αναγνώριση τίτλου διαπίστευσης διαμεσολαβητή που έχει αποκτηθεί από φορέα κατάρτισης αλλοδαπής προέλευσης κατόπιν εκπαίδευσης παρασχεθείσας στην Ελλάδα, εφόσον ο τίτλος αυτός αποκτήθηκε μέχρι την αδειοδότηση και έναρξη λειτουργίας φορέα ή φορέων κατάρτισης του άρθρου 5 του ν. 3898/2010 και σε κάθε περίπτωση μέχρι την 31 Δεκεμβρίου 2012».

2. Η υπουργική απόφαση 109088, όπως έχει τροποποιηθεί

12. Το άρθρο μόνο, κεφάλαιο Α, παράγραφοι 1, 2 και 5, της υπουργικής απόφασης 109088, της 12ης Δεκεμβρίου 2011[8], όπως έχει τροποποιηθεί με την υπουργική απόφαση 107309, της 20ής Δεκεμβρίου 2012[9] (στο εξής: υπουργική απόφαση 109088, όπως έχει τροποποιηθεί), έχει ως εξής:

«Α. Καθορίζουμε τη διαδικασία αναγνώρισης τίτλων διαπίστευσης διαμεσολαβητών από φορέα κατάρτισης της αλλοδαπής ως εξής:

Οι τίτλοι διαπιστευμένου διαμεσολαβητή από φορέα κατάρτισης της αλλοδαπής αναγνωρίζονται ως ισότιμοι από την Επιτροπή Πιστοποίησης Διαμεσολαβητών κατά την ακόλουθη διαδικασία:

1. Οι ενδιαφερόμενοι υποβάλλουν αίτηση για αναγνώριση τίτλου διαπιστευμένου διαμεσολαβητή.

[…]

2. Το έντυπο της αίτησης συνοδεύεται από τα ακόλουθα δικαιολογητικά:

[…]

γ) Πιστοποιητικό του φορέα κατάρτισης που απευθύνεται στην Επιτροπή Πιστοποίησης Διαμεσολαβητών του άρθρου 6 παρ. 1 του νόμου 3898/2010, με το οποίο βεβαιώνεται:

αα) ο συνολικός αριθμός των ωρών εκπαίδευσης,

ββ) η διδαχθείσα ύλη,

γγ) ο τόπος διεξαγωγής της εκπαίδευσης

δδ) ο αριθμός των συμμετεχόντων,

7 Πράξη νομοθετικού περιεχομένου για τις ρυθμίσεις κατεπειγόντων θεμάτων αρμοδιότητας των Υπουργείων Οικονομικών, Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και λοιπές διατάξεις (ΦΕΚ Α' 237/5.12.2012).

8 ΦΕΚ Β' 2824/14.12.2011.

9 ΦΕΚ Β' 3417/21.12.2012.

ee) ο αριθμός και τα προσόντα των εκπαιδευτών,

ζζ) η διαδικασία εξέτασης και αξιολόγησης των υποψηφίων και ο τρόπος κατοχύρωσης του αδιάβλητου χαρακτήρα αυτών.

[…]

5. Η Επιτροπή Πιστοποίησης Διαμεσολαβητών δέχεται την ισοτιμία του τίτλου διαπίστευσης, εφόσον ο εν λόγω τίτλος προέρχεται από αναγνωρισμένου κύρους φορέα της αλλοδαπής και ο ενδιαφερόμενος έχει αποδεδειγμένη εμπειρία τριών τουλάχιστον συμμετοχών σε διαδικασίες διαμεσολάβησης ως διαμεσολαβητής ή βοηθός διαμεσολαβητή ή νομικός παραστάτης ενός εκ των μερών. Η Επιτροπή μπορεί, κατά την κρίση της, να ζητήσει από τον ενδιαφερόμενο την υποβολή του σε συμπληρωματική εξέταση, ιδίως στην περίπτωση που η κατάρτιση του πραγματοποιήθηκε στην ημεδαπή από φορέα αλλοδαπής προέλευσης.

Αναφορικά με την αναγνώριση ισοτιμίας τίτλου διαπίστευσης που έχει αποκτηθεί στην αλλοδαπή ή από αναγνωρισμένου κύρους φορέα κατάρτισης αλλοδαπής προέλευσης κατόπιν εκπαίδευσης παρασχεθείσας στην Ελλάδα, η Επιτροπή Πιστοποίησης Διαμεσολαβητών δύναται να δέχεται την ισοτιμία του τίτλου διαπίστευσης, ακόμη και εάν ο ενδιαφερόμενος δεν έχει αποδεδειγμένη εμπειρία τριών τουλάχιστον συμμετοχών σε διαδικασίες διαμεσολάβησης ως διαμεσολαβητής ή βοηθός διαμεσολαβητή ή νομικός παραστάτης ενός εκ των μερών, εφόσον από τα εν γένει στοιχεία του φακέλου του ενδιαφερομένου προκύπτει αναμφισβήτητα η συνεχής επιμόρφωση του και η συστηματική του ενασχόληση με το θεσμό της διαμεσολάβησης και εφόσον ο τίτλος αυτός αποκτήθηκε μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2012.»

3. Ο νόμος 4512/2018

13. Ο νόμος 4512/2018, ο οποίος περιλαμβάνει το κεφάλαιο Β΄ με τίτλο «Ρυθμίσεις σχετικές με το θεσμό της διαμεσολάβησης», δημοσιεύθηκε στις 17 Ιανουαρίου 2018 [10].

14. Το άρθρο 188 του νόμου αυτού, με τίτλο «Προσόντα διαμεσολαβητών», ορίζει, στην παράγραφος 1, ότι «[ο]ι διαμεσολαβητές πρέπει να είναι: α) απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή κάτοχοι ισοδύναμου πτυχίου της αλλοδαπής, β) εκπαιδευμένοι από Φορέα εκπαίδευσης διαμεσολαβητών αναγνωρισμένο από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης ή κάτοχοι τίτλου διαπίστευσης από άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γ) διαπιστευμένοι από αυτήν και εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Διαμεσολαβητών που τηρείται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αν απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή κάτοχος ισοδύναμου πτυχίου της αλλοδαπής είναι και κάτοχος μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου ΑΕΙ ή ισοδυνάμου τίτλου της αλλοδαπής με αντικείμενο την διαμεσολάβηση, δεν απαιτείται, προκειμένου να διαπιστευθεί, περαιτέρω εκπαίδευσή του από Φορέα εκπαίδευσης διαμεσολαβητών, ούτε συμμετοχή του στις εξετάσεις. Αποκλείονται της άσκησης του επαγγέλματος του διαμεσολαβητή όσοι έχουν διατελέσει δικαστικοί λειτουργοί».

15. Το άρθρο 202 του εν λόγω νόμου, με τίτλο «Διαπίστευση διαμεσολαβητών», προβλέπει, στην παράγραφο 1, ότι «[η] διαπίστευση των διαμεσολαβητών και η εγγραφή τους στο οικείο Μητρώο της παρ. 2 του άρθρου 203, γίνεται από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης κατόπιν εξετάσεων […]».

10 Νόμος που αφορά ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α΄ 5/17.1.2018), ιδίως άρθρα 178 έως 206.

16. Το άρθρο 203 του ίδιου νόμου, το οποίο επιγράφεται «Ενημέρωση κοινού – Μητρώο», ορίζει, στην παράγραφο 6, ότι «[δ]ιαμεσολαβητής, ο οποίος έχει διαπιστευθεί σε άλλο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τηρώντας τις διατάξεις που προβλέπονται στο κράτος-μέλος ώστε νομίμως να ασκεί το επάγγελμα του διαμεσολαβητή, δύναται να εγγραφεί στο Μητρώο Διαμεσολαβητών […], ύστερα από αίτησή του. Η αίτηση θα συνοδεύεται από την προσκόμιση των απαραίτητων δικαιολογητικών εγγράφων που πιστοποιούν αυτή του την ιδιότητα και θα πραγματοποιείται η εγγραφή του έπειτα από έλεγχο αυτών και έγκριση της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης. Η τελευταία εξετάζει τη νομιμότητα των εγγράφων που προσκόμισε ο ενδιαφερόμενος, κάνοντας κατά την κρίση της χρήση οποιουδήποτε πρόσφορου, προς τούτο, μέσου και τρόπου».

17. Το άρθρο 205 του νόμου 4512/2018 προβλέπει ότι, «[α]πό την έναρξη ισχύος του παρόντος καταργείται κάθε αντίθετη διάταξη που ρυθμίζει διαφορετικά θέματα σχετικά με τη διαμεσολάβηση. Οι διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 3898/2010 διατηρούνται σε ισχύ». Περαιτέρω, το άρθρο 206 του νόμου 4512/2018 ορίζει ότι «[η] ισχύς του παρόντος Κεφαλαίου Β′ αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως […]».

III. Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

18. Κατόπιν καταγγελίας περί ασυμβατότητας του νόμου 3898/2010 και της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, προς τις οδηγίες 2005/36, 2006/123 και 2008/52, η Επιτροπή ζήτησε, με επιστολή της 11ης Ιουλίου 2013, από την Ελληνική Δημοκρατία, πληροφορίες σχετικά με την εκπαίδευση των διαμεσολαβητών στην Ελλάδα.

19. Δεδομένου ότι δεν έκρινε ικανοποιητική την απάντηση που έλαβε, η Επιτροπή απηύθυνε στην Ελληνική Δημοκρατία, στις 11 Ιουλίου 2014, προειδοποιητική επιστολή με την οποία την κάλεσε να υποβάλει τις παρατηρήσεις της σχετικά με την παράβαση τόσο των άρθρων 13 και 14 της οδηγίας 2005/36 όσο και του άρθρου 15, παράγραφος 2, στοιχεία β′ και γ′, της οδηγίας 2006/123.

20. Η Επιτροπή, κρίνοντας την απάντηση που έλαβε επίσης μη ικανοποιητική, απέστειλε, στις 29 Μαΐου 2015, συμπληρωματική προειδοποιητική επιστολή, με την οποία επιβεβαίωσε την προηγούμενη άποψή της και επιπροσθέτως εξέφρασε την ανησυχία της σχετικά με την ασυμβατότητα της ελληνικής νομοθεσίας με το άρθρο 50 και το παράρτημα VII της οδηγίας 2005/36 καθώς και με την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων όπως κατοχυρώνεται στα άρθρα 45 και 49 ΣΛΕΕ.

21. Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν πείσθηκε σχετικά με το βάσιμο των επιχειρημάτων τα οποία προέβαλε ως απάντηση η Ελληνική Δημοκρατία, της απηύθυνε αιτιολογημένη γνώμη, η οποία παραλήφθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2016[11]. Κατά τη γνώμη αυτή, *πρώτον*, περιορίζοντας τη *νομική μορφή των φορέων κατάρτισης διαμεσολαβητών* σε μη κερδοσκοπικές εταιρίες, οι οποίες πρέπει να αποτελούνται από έναν τουλάχιστον δικηγορικό σύλλογο και ένα τουλάχιστον επιμελητήριο στην Ελλάδα, όπως ορίζει ο νόμος 3898/2010 και το προεδρικό διάταγμα 123/2011[12], η Ελληνική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις σχετικά με την ελευθερία εγκαταστάσεως τις οποίες υπέχει από το άρθρο 49 ΣΛΕΕ και το άρθρο 15, παράγραφος 2, στοιχεία β′ και γ′, και παράγραφος 3, της οδηγίας 2006/123. *Δεύτερον*, υποβάλλοντας τη διαδικασία *αναγνώρισης των ακαδημαϊκών προσόντων* σε προϋποθέσεις επιβολής πρόσθετων απαιτήσεων σχετικά με το περιεχόμενο των πιστοποιητικών και επιβολής αντισταθμιστικών μέτρων χωρίς προηγούμενη αξιολόγηση των ουσιωδών διαφορών, καθώς

11 Διευκρινίζεται ότι στην προσφυγή αναγράφεται «16 Φεβρουαρίου», αλλά, όπως προκύπτει από τα έγγραφα που επισυνάπτονται στο δικόγραφο αυτό, η αιτιολογημένη γνώμη φέρει ημερομηνία 25 Φεβρουαρίου 2016 και παραλήφθηκε την επομένη.

12 Προεδρικό διάταγμα για τον καθορισμό όρων και προϋποθέσεων αδειοδότησης και λειτουργίας των φορέων κατάρτισης διαμεσολαβητών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΦΕΚ Α′ 255/9.12.2011). Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, του διατάγματος αυτού, «[φ]ορέας κατάρτισης διαμεσολαβητών […] μπορεί να είναι αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία που συνιστούν από κοινού ένας τουλάχιστον δικηγορικός σύλλογος και ένα τουλάχιστον από τα επιμελητήρια της Χώρας και λειτουργεί μετά τη χορήγηση άδειας από το Τμήμα Δικηγορικού Λειτουργήματος και Δικαστικών Επιμελητών που ανήκει στη Γενική Διεύθυνση Διοίκησης Δικαιοσύνης του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (άρθρο 5 παρ. 1 του ν. 3898/2010)».

και διατηρώντας σε ισχύ διατάξεις που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις, υποχρεώνοντας τους αιτούντες διαπίστευσης της ιδιότητας του διαμεσολαβητή[13] να διαθέτουν εμπειρία τριών τουλάχιστον συμμετοχών σε διαδικασία διαμεσολάβησης, η Ελληνική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 45 και 49 ΣΛΕΕ καθώς και τόσο από τα άρθρα 13, 14 και 50 όσο και από το παράρτημα VII της οδηγίας 2005/36.

22. Με έγγραφο της 10ης Μαΐου 2016, η Ελληνική Δημοκρατία αμφισβήτησε τις προσαπτόμενες παραβάσεις. *Αφενός*, υποστήριξε ότι η διαμεσολάβηση συνιστά δραστηριότητα που συνδέεται με την άσκηση της δημόσιας εξουσίας, ειδικότερα με την απονομή της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, και ότι βάσει των διατάξεων της οδηγίας 2008/52 μπορεί να γίνει δεκτό ότι το γενικό συμφέρον είναι δυνατό να δικαιολογήσει την επιβολή μέτρων που περιορίζουν την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. *Αφετέρου*, η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίστηκε ότι οι διαμεσολαβητές που απέκτησαν επαγγελματικά προσόντα σε άλλο κράτος μέλος δεν στερούνται τη δυνατότητα ασκήσεως του επαγγέλματος αυτού, δεδομένου ότι οι επίμαχες διατάξεις επιτρέπουν την αναγνώριση της επάρκειάς τους βάσει εγγράφων σχετικών με τη συνεχή επιμόρφωσή τους, αντί της εφαρμογής του κριτηρίου της προαναφερθείσας εμπειρίας.

23. Διαφωνώντας με την εκτίμηση αυτή, η Επιτροπή άσκησε την υπό κρίση προσφυγή βάσει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ, με δικόγραφο της 22ας Δεκεμβρίου 2017, το οποίο κατατέθηκε στις 4 Ιανουαρίου 2018, με αίτημα να διαπιστωθούν οι παραβάσεις που επισημάνθηκαν στην αιτιολογημένη γνώμη της[14].

24. Με το υπόμνημα αντικρούσεως, η Ελληνική Δημοκρατία ζήτησε να απορριφθεί η προσφυγή αυτή, υποστηρίζοντας ότι ο νόμος 3898/2010 και το προεδρικό διάταγμα 123/2011 καταργήθηκαν με τον νόμο 4512/2018, με τον οποίο εξαλείφονται οι επίμαχοι εθνικοί κανόνες.

25. Με το υπόμνημα απαντήσεως, η Επιτροπή επανέλαβε τις αιτιάσεις και τα επιχειρήματα που εξέθεσε στην προσφυγή της, προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, ότι οι τροποποιήσεις που εισήχθησαν με τον νόμο 4512/2018, μετά την άσκηση της εν λόγω προσφυγής, δεν είναι καθοριστικές για την άρση των προβαλλόμενων παραβάσεων.

26. Με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, η Ελληνική Δημοκρατία παρείχε διευκρινίσεις ως προς το θεσπισθέν με τον νόμο 4512/2018 σύστημα και ζήτησε την απόρριψη της προσφυγής.

27. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 6ης Δεκεμβρίου 2018, η Ελληνική Δημοκρατία και η Επιτροπή ανέπτυξαν τις προφορικές παρατηρήσεις τους.

IV. Ανάλυση

Α. Επί των βαλλόμενων με την υπό κρίση προσφυγή εθνικών διατάξεων

28. Πριν εξετασθεί το βάσιμο των αιτιάσεων της Επιτροπής σχετικά με την παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την οδηγία 2005/36, η οποία προσάπτεται στην Ελληνική Δημοκρατία[15], πρέπει να καθοριστεί *το εύρος του αντικειμένου της κρινόμενης προσφυγής*, με τον προσδιορισμό των εθνικών διατάξεων οι οποίες αποτελούν το αντικείμενό της.

13 Συναφώς η προσφυγή της Επιτροπής αφορά, ειδικότερα, τους αιτούντες διαπίστευση οι οποίοι διαθέτουν τίτλους διαπίστευσης που έχουν αποκτηθεί στην αλλοδαπή ή από αναγνωρισμένου κύρους φορέα κατάρτισης αλλοδαπής προέλευσης κατόπιν εκπαίδευσης παρασχεθείσας στην Ελλάδα.

14 Βλ. σκέψη 21 των παρουσών προτάσεων. Διευκρινίζεται ότι μόνον το άρθρο 49 ΣΛΕΕ μνημονεύεται ως νομική βάση της προσφυγής, και όχι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ, στο οποίο παρέπεμπε συμπληρωματικά η αιτιολογημένη γνώμη.

15 Βάσιμο που θα εξεταστεί στα σημεία 39 επ. των παρουσών προτάσεων.

29. Πράγματι, με το δικόγραφο της προσφυγής, η Επιτροπή καθόρισε το εθνικό νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η υπό κρίση υπόθεση αναφερόμενη, ειδικότερα, στον νόμο 3898/2010 και την υπουργική απόφαση 109088, όπως έχει τροποποιηθεί[16], όπως ίσχυαν κατά την ημερομηνία κατάθεσης του εισαγωγικού δικογράφου[17].

30. Εντούτοις, με το υπόμνημα αντικρούσεως, η Ελληνική Δημοκρατία υποστήριξε ότι η έναρξη ισχύος του νόμου 4512/2018, ο οποίος ρυθμίζει, μεταξύ άλλων, την επαγγελματική ιδιότητα του διαμεσολαβητή, είχε ως αποτέλεσμα την κατάργηση όλων των εθνικών κανόνων κατά των οποίων βάλλει η προσφυγή και την αντικατάστασή τους με διατάξεις σύμφωνες με το δίκαιο της Ένωσης και ότι, ως εκ τούτου, οι αιτιάσεις της Επιτροπής κατέστησαν, «πλέον, κενές περιεχομένου». Η Ελληνική Δημοκρατία προέβαλε μεταξύ άλλων, αφενός, ότι «με τις διατάξεις του ν. 4512/2018 [εξέλιπε] […] η απαίτηση να διαθέτουν εμπειρία τριών τουλάχιστον συμμετοχών σε διαδικασία διαμεσολάβησης, οι αιτούντες διαπίστευσης της ιδιότητας του διαμεσολαβητή και οι οποίοι κατέχουν τίτλους διαπίστευσης αποκτηθέντες στην αλλοδαπή ή από αναγνωρισμένου κύρους φορέα κατάρτισης αλλοδαπής προέλευσης» και, αφετέρου, ότι οι διατάξεις αυτές τροποποίησαν τις προϋποθέσεις εγγραφής στο ελληνικό Μητρώο Διαμεσολαβητών[18]. Η Ελληνική Δημοκρατία επανέλαβε τα εν λόγω επιχειρήματα στο υπόμνημά της ανταπαντήσεως[19].

31. Με το υπόμνημα απαντήσεως, η Επιτροπή επισήμανε ότι, όσον αφορά ειδικά την προβαλλόμενη παράβαση της οδηγίας 2005/36, αφενός, οι εκτιθέμενες με το δικόγραφο της προσφυγής της αιτιάσεις δεν έχουν καταστεί κενές περιεχομένου και, αφετέρου, πρέπει να παρασχεθούν διάφορες διευκρινίσεις ως προς το περιεχόμενο ορισμένων διατάξεων του νόμου 4512/2018 καθώς και ως προς την ενδεχόμενη διατήρηση της εφαρμογής των προγενέστερων κανόνων[20]. Η Επιτροπή προσέθεσε ότι, εν πάση περιπτώσει, παραπέμπει στα στοιχεία που εξέθεσε στην προσφυγή της σχετικά με την εν λόγω παράβαση, η οποία οφείλεται κατά την άποψή της στην προγενέστερη ρύθμιση, «έχοντας λάβει υπόψη και την […] νέα νομοθεσία» την οποία επικαλέστηκε η καθής.

32. Στο πλαίσιο της προφορικής διαδικασίας, οι διάδικοι επανέλαβαν, κατ' ουσίαν, τις θέσεις τους. Ειδικότερα, η Ελληνική Δημοκρατία υποστήριξε ότι το άρθρο 205 του νόμου 4512/2018, του οποίου το περιεχόμενο είναι ασαφές κατά την Επιτροπή, έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση όλων των σχετικών με τη διαμεσολάβηση προγενέστερων διατάξεων των οποίων ο κατάλογος καταρτίστηκε βάσει πρακτικού που περιλαμβάνεται στα αρχεία του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Εξάλλου, η Επιτροπή επισήμανε ότι οι στηριζόμενες στην οδηγία 2005/36 αιτιάσεις τις οποίες διατύπωσε κατά των εθνικών διατάξεων τις οποίες αφορά η προσφυγή της στρέφονται και κατά των διατάξεων του νόμου 4512/2018, διευκρινίζοντας ότι, κατά την άποψή της, αυτές δεν είναι προδήλως αντίθετες με την προγενέστερη ρύθμιση.

16 Εκτιμώ ότι η έκδοση της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, στηρίζεται, ειδικότερα, στο γράμμα του άρθρου 7, παράγραφος 2, στοιχείο α', του νόμου 3898/2010.

17 Διευκρινίζεται ότι η Επιτροπή μνημονεύει επιπλέον το προεδρικό διάταγμα 123/2011, αλλά το νομοθέτημα αυτό δεν εμπίπτει στο κεφάλαιο της προσφυγής λόγω παραβάσεως το οποίο αφορούν οι παρούσες στοχευμένες προτάσεις (βλ. σημείο 3 των παρουσών προτάσεων).

18 Συναφώς, η Ελληνική Δημοκρατία προέβαλε ότι με τον νόμο 4512/2018 επιδιώκεται «η αναβάθμιση της εκπαίδευσης των υποψηφίων διαμεσολαβητών με την υιοθέτηση προαπαιτούμενων, προκειμένου να έχει κάποιος τη δυνατότητα να εκπαιδευτεί διαμεσολαβητής. [Οι ενδιαφερόμενοι πρέπει] να είναι κάτοχοι τίτλου σπουδών ανωτάτου εκπαιδευτικού ιδρύματος της ημεδαπής ή αντίστοιχου αναγνωρισμένου της αλλοδαπής χωρίς να απαιτείται η προηγούμενη εμπειρία συμμετοχής σε διαδικασία διαμεσολάβησης». Προσέθεσε ότι «στο άρθρο 203 παράγραφος 6 του ως άνω νόμου προβλέπεται η δυνατότητα εγγραφής στο Μητρώο Διαμεσολαβητών και διαμεσολαβητών οι οποίοι έχουν διαπιστευθεί σε άλλο κράτος μέλος, τηρώντας τις διατάξεις που προβλέπονται στο κράτος μέλος, ώστε νομίμως να ασκούν το επάγγελμα του διαμεσολαβητή».

19 Κατά το εν λόγω υπόμνημα, «οι σχετικές με τη διαμεσολάβηση υπουργικές αποφάσεις που προϋπήρχαν του ν. 4512/2018 καταργήθηκαν με την έναρξη ισχύος του».

20 Κατά την Επιτροπή, δεν προκύπτει σαφώς, ειδικότερα, από το άρθρο 205 και το άρθρο 188, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', του νόμου αυτού ότι οι επίμαχοι στην προσφυγή της εθνικοί κανόνες έχουν εξ ολοκλήρου καταργηθεί. Ως εκ τούτου, η προσαπτόμενη παράβαση εξακολουθεί να υφίσταται παρά την τροποποίηση της σχετικής ρύθμισης.

33. Συναφώς, *πρώτον*, επισημαίνω ότι η Ελληνική Δημοκρατία δεν προέβαλε τυπικώς ένσταση απαραδέκτου της κρινόμενης προσφυγής λόγω παραβάσεως. Ωστόσο, το Δικαστήριο δύναται να εξετάσει αυτεπαγγέλτως εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 258 ΣΛΕΕ για την άσκηση της εν λόγω προσφυγής. Ειδικότερα, κατά πάγια νομολογία, από το άρθρο 120 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου απορρέει ότι τα ουσιώδη νομικά στοιχεία επί των οποίων στηρίζεται μια προσφυγή πρέπει να προκύπτουν κατά τρόπο συνεπή και κατανοητό από το κείμενο του δικογράφου της προσφυγής, τα δε αιτήματα που περιλαμβάνει το δικόγραφο αυτό πρέπει να είναι διατυπωμένα χωρίς αμφισημία, ώστε να γίνεται επακριβώς αντιληπτό το περιεχόμενο της προσαπτόμενης παραβίασης του δικαίου της Ένωσης, πράγμα που συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να παρέχεται η δυνατότητα στο μεν οικείο κράτος μέλος να προβάλει λυσιτελώς τους αμυντικούς ισχυρισμούς του στο δε Δικαστήριο να ασκήσει προσηκόντως τον έλεγχό του [21].

34. *Δεύτερον*, υπενθυμίζω ότι έχει επανειλημμένως κριθεί ότι η ύπαρξη παραβάσεως πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με την κατάσταση του κράτους μέλους κατά τη λήξη της προθεσμίας που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη, οι δε μεταβολές που επέρχονται στη συνέχεια δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη από το Δικαστήριο για την εκτίμηση του υποστατού της παραβάσεως αυτής. Επομένως, τα επιχειρήματα του καθού κράτους πρέπει να απορριφθούν κατά το μέρος που αφορούν μια νομοθετική εξέλιξη η οποία είναι μεταγενέστερη της ημερομηνίας εκπνοής της εν λόγω προθεσμίας [22]. Περαιτέρω, μια προσφυγή λόγω παραβάσεως η οποία αφορά εθνική ρύθμιση που εξακολουθεί να παράγει αποτελέσματα κατά την εν λόγω ημερομηνία, η οποία είναι η μόνη κρίσιμη για την εκτίμηση του παραδεκτού της προσφυγής, δεν στερείται αντικειμένου. Πράγματι, στις περιπτώσεις που η παράβαση έπαυσε να υφίσταται μετά την εν λόγω ημερομηνία, εξακολουθεί παρά ταύτα να υπάρχει συμφέρον για την άσκηση της προσφυγής, κυρίως προκειμένου να θεμελιωθεί η ευθύνη την οποία το κράτος μέλος ενδέχεται να έχει λόγω της παράβασής του έναντι, ιδίως, των προσώπων που αντλούν δικαιώματα από την παράβαση αυτή [23].

35. Συναφώς, εν προκειμένω, οι διατάξεις του κεφαλαίου ΙΙ του νόμου 4512/2018, τις οποίες επικαλείται η Ελληνική Δημοκρατία, άρχισαν να ισχύουν στις 17 Ιανουαρίου 2018 [24], επομένως μετά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας, δηλαδή την 26η Απριλίου 2016 [25], και μάλιστα μετά την άσκηση της υπό κρίση προσφυγής, στις 4 Ιανουαρίου 2018. Δεδομένου ότι η προσαπτόμενη παράβαση ασφαλώς δεν είχε παύσει κατά την ημερομηνία εκπνοής της εν λόγω προθεσμίας, η τροποποίηση των διατάξεων κατά των οποίων βάλλει η Επιτροπή, η οποία επήλθε μετά την εν λόγω ημερομηνία, δεν μπορεί να καταστήσει την προσφυγή αυτή άνευ αντικειμένου. Επομένως, εκτιμώ ότι δεν είναι καθοριστικής σημασίας το αν ο νόμος 4512/2018 κατήργησε εξ ολοκλήρου ή όχι τις διατάξεις του ελληνικού δικαίου τις οποίες αφορά η προσφυγή, διότι, εν πάση περιπτώσει, το ζήτημα αυτό δεν ασκεί επιρροή επί του παραδεκτού της εν λόγω προσφυγής κατά το μέρος που αφορά τις διατάξεις αυτές.

21 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 14ης Οκτωβρίου 2010, Επιτροπή κατά Αυστρίας (C-535/07, EU:C:2010:602, σκέψη 42), της 19ης Δεκεμβρίου 2012, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-68/11, EU:C:2012:815, σκέψεις 49 έως 54), καθώς και της 5ης Απριλίου 2017, Επιτροπή κατά Βουλγαρίας (C-488/15, EU:C:2017:267, σκέψη 50).

22 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 28ης Ιουλίου 2011, Επιτροπή κατά Βελγίου (C-133/10, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2011:527, σκέψεις 31 έως 39), της 25ης Οκτωβρίου 2012, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας (C-557/10, EU:C:2012:662, σκέψεις 24 και 25), της 4ης Σεπτεμβρίου 2014, Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-237/12, EU:C:2014:2152, σκέψεις 52 έως 55), της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (C-640/13, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2457, σκέψεις 41 έως 44), καθώς και της 4ης Μαΐου 2017, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (C-274/15, EU:C:2017:333, σκέψεις 41, 47 και 48).

23 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 10ης Απριλίου 2008, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-442/06, EU:C:2008:216, σκέψη 42), της 7ης Απριλίου 2011, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας (C-20/09, EU:C:2011:214, σκέψεις 31 έως 42), καθώς και της 23ης Απριλίου 2015, Επιτροπή κατά Βουλγαρίας (C-376/13, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:266, σκέψεις 43 και 45).

24 Οι εν λόγω διατάξεις (αποσπάσματα των οποίων παρατέθηκαν στα σημεία 13 επ. των παρουσών προτάσεων) άρχισαν να ισχύουν κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του νόμου αυτού, δυνάμει του άρθρου 206 αυτού.

25 Διευκρινίζεται ότι, όπως προκύπτει από τα συνημμένα στην προσφυγή έγγραφα, η Επιτροπή όρισε στην Ελληνική Δημοκρατία, προκειμένου να άρει την προσαπτόμενη παράβαση, προθεσμία δύο μηνών από την ημερομηνία παραλαβής της αιτιολογημένης γνώμης, που παραλήφθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2016.

36. *Τρίτον*, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, εφόσον η επίμαχη στο πλαίσιο διαδικασίας λόγω παραβάσεως εθνική ρύθμιση έχει τροποποιηθεί μετά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας, πρέπει να γίνεται δεκτό ότι *η Επιτροπή δεν μεταβάλλει το αντικείμενο της προσφυγής της* αν επεκτείνει τις αιτιάσεις που διατύπωσε κατά των προγενέστερων διατάξεων και στις διατάξεις που θεσπίσθηκαν με την επελθούσα μεταρρύθμιση, *υπό την προϋπόθεση*, εντούτοις, ότι αποδεικνύεται ότι οι δύο μορφές της εν λόγω ρύθμισης έχουν κατ' ουσίαν πανομοιότυπο περιεχόμενο, με αποτέλεσμα το σύστημα που καθιερώθηκε με τη ρύθμιση που ήταν επίμαχη κατά το προ της ασκήσεως της προσφυγής στάδιο *να εξακολουθεί να ισχύει* συνολικά [26].

37. Εν προκειμένω, εκτιμώ ότι τόσο τα γραπτά όσο και τα προφορικά επιχειρήματα που ανέπτυξε η Επιτροπή ενώπιον του Δικαστηρίου ως προς τις διατάξεις του νόμου 4512/2018 ενέχουν ασάφειες, ή ακόμη και ορισμένες αμφισημίες. Πράγματι, η Επιτροπή επισήμανε ότι πρόθεσή της ήταν να καλύπτουν οι αιτιάσεις που στηρίζονται στην οδηγία 2005/36 όχι μόνον την εθνική ρύθμιση την οποία αφορά η προσφυγή της, αλλά και τον νόμο 4512/2018, χωρίς ωστόσο να αποδεικνύει με ακρίβεια κατά πόσον το περιεχόμενο του νόμου αυτού είναι ανάλογο με εκείνο της προγενέστερης ρύθμισης και, ως εκ τούτου, επίσης αντίθετο προς την εν λόγω οδηγία, δεδομένου ότι απλώς εξέφρασε ορισμένες αμφιβολίες συναφώς [27]. Κατά την άποψή μου, όμως, τούτο δεν συνάδει με την προμνημονευθείσα νομολογία σχετικά με τη σαφήνεια και την ακρίβεια που απαιτείται να έχουν οι αιτιάσεις της Επιτροπής, οσάκις αυτή ζητεί να διαπιστωθεί η εκ μέρους κράτους μέλους παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης [28] και το Δικαστήριο δεν οφείλει να συμπληρώνει τις παραλείψεις της προσφεύγουσας εφόσον οι αιτιάσεις της δεν πληρούν τις απαιτήσεις αυτές [29].

38. Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι οι διατάξεις του ελληνικού δικαίου τις οποίες αφορά η προσφυγή της Επιτροπής [30] δεν καταργήθηκαν πριν από τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας, εκτιμώ ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η κρινόμενη προσφυγή λόγω παραβάσεως στερείται αντικειμένου και, ως εκ τούτου, η προσφυγή αυτή πρέπει να κριθεί παραδεκτή, κατά το μέρος που αφορά τις διατάξεις αυτές. Αντιθέτως, είμαι της γνώμης ότι η ενδεχόμενη επέκταση των αιτιάσεων της προσφυγής στις διατάξεις του νόμου 4512/2018 δεν τεκμηριώθηκε επαρκώς από την Επιτροπή ώστε να ληφθεί υπόψη από το Δικαστήριο, τουλάχιστον όσον αφορά την παράβαση της οδηγίας 2005/36 και, ως εκ τούτου, δεν συντρέχει λόγος κατ' εμέ να εκτιμηθεί η προβαλλόμενη παράβαση υπό το πρίσμα των νέων αυτών διατάξεων.

26 Πρβλ. αποφάσεις της 22ας Σεπτεμβρίου 2005, Επιτροπή κατά Βελγίου (C-221/03, EU:C:2005:573, σκέψεις 38 επ.), της 10ης Ιανουαρίου 2006, Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-98/03, EU:C:2006:3, σκέψη 27), της 21ης Μαρτίου 2013, Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-197/12, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:202, σκέψη 26), καθώς και της 4ης Σεπτεμβρίου 2014, Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-211/13, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2148, σκέψη 24).

27 Τόσο στο υπόμνημα απαντήσεως της Επιτροπής όσο και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

28 Εκτός από τις προμνημονευθείσες στην υποσημείωση 21 αποφάσεις, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στην υπόθεση Επιτροπή κατά Εσθονίας (C-39/10, EU:C:2011:770, σκέψεις 32 επ.).

29 Διευκρινίζεται ότι, ως προς την ουσία της προσφυγής, απόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει την ύπαρξη της προσαπτόμενης παραβάσεως, προσκομίζοντας στο Δικαστήριο τα στοιχεία που του είναι αναγκαία για να ελέγξει την ύπαρξη της παραβάσεως αυτής, χωρίς η Επιτροπή να μπορεί να στηριχθεί σε οποιοδήποτε τεκμήριο (βλ., ιδίως, αποφάσεις της 29ης Οκτωβρίου 2015, Επιτροπή κατά Βελγίου, C-589/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:736, σκέψεις 28 και 32, της 29ης Ιουνίου 2017, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, C-126/15, EU:C:2017:504, σκέψεις 70 και 80, καθώς και της 12ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Δανίας, C-541/16, EU:C:2018:251, σκέψη 25).

30 Δηλαδή οι διατάξεις του νόμου 3898/2010 και της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, όσον αφορά τις αιτιάσεις που στηρίζονται στην παράβαση της οδηγίας 2005/36.

Β. Επί της παραβάσεως των υποχρεώσεων που απορρέουν από την οδηγία 2005/36

39. Υπό το πρίσμα των επιχειρημάτων καθενός από τους διαδίκους στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, θα εξετάσω, πρώτον, αν η επίμαχη ελληνική ρύθμιση εμπίπτει πράγματι στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2005/36, η οποία αφορά την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, και τούτο ειδικότερα από την άποψη της σχέσης της οδηγίας αυτής με την οδηγία 2008/52[31], λαμβανομένου υπόψη του περιορισμένου αντικειμένου των παρουσών προτάσεων[32] (τμήμα 1). Δεδομένου ότι η οδηγία 2005/36 πρέπει κατά τη γνώμη μου να κριθεί εφαρμοστέα συναφώς, πρέπει, στη συνέχεια, να εξακριβωθεί αν η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση είναι συμβατή με την οδηγία αυτή (τμήμα 2).

1. Επί της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 2005/36 ιδίως υπό το πρίσμα της οδηγίας 2008/52

40. Εισαγωγικά, παρατηρείται ότι το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 2005/36, ειδικότερα σε σχέση με το περιεχόμενο της οδηγίας 2008/52, προβλήθηκε κυρίως κατά το προ της ασκήσεως της προσφυγής στάδιο, μολονότι μνεία του ζητήματος αυτού έγινε στο ένδικο βοήθημα του οποίου επιλήφθηκε Δικαστήριο[33].

41. Με την προσφυγή της η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι ελληνικές αρχές αμφισβήτησαν, με την απάντησή τους στην αιτιολογημένη γνώμη, τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2005/36, προβάλλοντας ότι ο χαρακτηρισμός του επαγγέλματος του διαμεσολαβητή ως «νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος» ενδέχεται «να εξαρτάται από τον συσχετισμό της οδηγίας 2005/36 με τη μεταγενέστερη οδηγία 2008/52».

42. *Πρώτον*, επισημαίνω ότι, όπως προκύπτει ρητώς από την προσφυγή, οι ελληνικές αρχές δεν αμφισβήτησαν τη θέση της Επιτροπής κατά την οποία το επάγγελμα του διαμεσολαβητή στην Ελλάδα συνιστά «*νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα*», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2005/36. Η Ελληνική Δημοκρατία δεν αντέκρουσε την άποψη αυτή ενώπιον του Δικαστηρίου. Επιπλέον, η ανάλυση αυτή είναι κατά τη γνώμη μου ορθή, για τους ακόλουθους λόγους.

31 Επίκληση των διατάξεων της οδηγίας 2008/52 (η οποία αφορά ορισμένα θέματα διαμεσολάβησης) γίνεται και από την Ελληνική Δημοκρατία, κατά κύριο λόγο ως αμυντικός ισχυρισμός έναντι της πρώτης αιτίασης της Επιτροπής, η οποία στηρίζεται στις υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 49 ΣΛΕΕ (με το οποίο αφορά την ελευθερία εγκαταστάσεως) και από το άρθρο 15 της οδηγίας 2006/123 (η οποία αφορά τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά). Υπενθυμίζω ότι η αιτίαση αυτή δεν αποτελεί εντούτοις αντικείμενο των παρουσών στοχευμένων προτάσεων (βλ. σημεία 1 και 3 των παρουσών προτάσεων).

32 Όπως εκτίθεται στην προσφυγή, προς αντίκρουση της εφαρμογής της οδηγίας 2005/36, η Ελληνική Δημοκρατία προέβαλε και άλλα δύο επιχειρήματα, το ένα στηριζόμενο στο άρθρο 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (το οποίο καθιερώνει εξαίρεση από την ελευθερία εγκαταστάσεως ως προς τις δραστηριότητες που συνδέονται με την άσκηση της δημόσιας εξουσίας σε κράτος μέλος) και το άλλο αντλούμενο από το γεγονός ότι δεν έχει ακόμη ορισθεί εθνική αρχή αρμόδια για την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων των διαμεσολαβητών στην Ελλάδα (όπως οι προβλεπόμενες από το άρθρο 56, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας). Εντούτοις, τα εν λόγω δύο επιχειρήματα δεν θα εξεταστούν στο πλαίσιο των παρουσών στοχευμένων προτάσεων.

33 Πράγματι, με την προσφυγή της η Επιτροπή επισημαίνει ότι οι ελληνικές αρχές προέβαλαν αντίρρηση επί του ζητήματος αυτού με την απάντησή τους στην αιτιολογημένη γνώμη. Κατά την άποψή μου, η Ελληνική Δημοκρατία δεν διατύπωσε την αντίρρηση αυτή ούτε με το υπόμνημα αντίκρουσης ούτε με το υπόμνημα ανταπαντήσεως τα οποία υπέβαλε ενώπιον του Δικαστηρίου, ούτε και με τις προφορικές παρατηρήσεις της, διευκρινίζω δε ότι κατά την αγόρευσή της αναφέρθηκε βεβαίως στην οδηγία 2008/52, αλλά σε σχέση με την οδηγία 2006/123, νομοθέτημα το οποίο δεν θα εξεταστεί στο πλαίσιο των παρουσών προτάσεων (βλ. υποσημείωση 31 των παρουσών προτάσεων). Εντούτοις, κατά την προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία, οι διάδικοι έχουν τη δυνατότητα να εκθέσουν και να αναπτύξουν τα επιχειρήματα που θα προβάλουν και θα αναπτύξουν, εν συνεχεία, ενώπιον του Δικαστηρίου, αν επιληφθεί προσφυγής με αίτημα τη διαπίστωση παραβάσεως (βλ., ιδίως, διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 15ης Νοεμβρίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας, C-619/18, EU:C:2018:910, σκέψη 24).

43. Από το περιεχόμενο της εν λόγω διάταξης [34] και τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου [35] συνάγεται ότι η έννοια αυτή αφορά επαγγελματική δραστηριότητα η οποία, όσον αφορά τις προϋποθέσεις ανάληψης ή άσκησής της, ρυθμίζεται άμεσα ή έμμεσα από εθνικές διατάξεις που επιβάλλουν την κατοχή καθορισμένων επαγγελματικών προσόντων, τα οποία αντιστοιχούν σε τίτλο εκπαίδευσης ειδικά διαμορφωμένο με σκοπό την προετοιμασία των κατόχων του για την άσκηση συγκεκριμένου επαγγέλματος. Το επάγγελμα του διαμεσολαβητή όπως ρυθμίζεται στην Ελλάδα πληροί πράγματι τα κριτήρια αυτά, διότι η ανάληψή του εξαρτάται από την παρακολούθηση κατάλληλης εκπαίδευσης με σκοπό την απόκτηση επαγγελματικού προσόντος και τίτλου που καθιστούν δυνατή ειδικώς την άσκηση του επαγγέλματος αυτού, ιδίως βάσει του άρθρου 6, παράγραφοι 1 και 3, του νόμου 3898/2010 [36]. Επομένως η οδηγία 2005/36 έχει εφαρμογή, εν προκειμένω, υπό το πρίσμα του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α′, αυτής.

44. *Δεύτερον*, επισημαίνω ότι, όπως εκτίθεται στην προσφυγή, οι ελληνικές αρχές υποστήριξαν, κατά το προ της ασκήσεως της προσφυγής στάδιο, ότι το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2005/36 *περιορίζεται στην «άσκηση» νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος*, αντλώντας επιχείρημα από την υποτιθέμενη σχέση μεταξύ της οδηγίας αυτής και της *οδηγίας 2008/52*. Πάντως, ο «συσχετισμός» που θεμελιώθηκε κατά τον τρόπο αυτό μεταξύ αυτών των δύο νομοθετημάτων δεν διευκρινίστηκε από τους διαδίκους ενώπιον του Δικαστηρίου. Εάν αντιλαμβάνομαι ορθώς την προβληματική που τίθεται, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που παρέχει η Επιτροπή, πρέπει να προσδιορισθεί κατά πόσον η εναρμόνιση που απορρέει από την οδηγία 2005/36, υπό το πρίσμα της οδηγίας 2008/52, περιλαμβάνει τις προϋποθέσεις ανάληψης ενός νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος όπως αυτό του διαμεσολαβητή στην Ελλάδα.

45. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι, κατά τα άρθρα της 1 και 2, η οδηγία 2005/36 θεσπίζει τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους τα επαγγελματικά προσόντα που αποκτήθηκαν από τους υπηκόους των κρατών μελών σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη, καλούμενα κράτη μέλη «καταγωγής», πρέπει να αναγνωρίζονται εντός κράτους μέλους, καλούμενου κράτος μέλος «υποδοχής», για την ανάληψη νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελμάτων, κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, ή την άσκησή τους στην επικράτεια του κράτους μέλους αυτού [37].

46. Όσον αφορά τη συνεκτίμηση της οδηγίας 2008/52 για την οριοθέτηση του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 2005/36, εκτός του ότι η Ελληνική Δημοκρατία δεν απέδειξε τη λυσιτέλεια του επιχειρήματος αυτού ενώπιον του Δικαστηρίου, εκτιμώ ότι το επιχείρημα αυτό είναι, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμο. Συγκεκριμένα, αφενός, η οδηγία 2008/52 ουδόλως παραπέμπει στην οδηγία 2005/36 [38], η οποία εκδόθηκε πριν από αυτήν. Αφετέρου, εξ όσων γνωρίζω, το Δικαστήριο δεν έχει μέχρι σήμερα διαπιστώσει, με τη νομολογία του, ουσιώδη σχέση μεταξύ αυτών των δύο

34 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2005/36 ορίζει την έννοια του «νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος» ως εξής: «η επαγγελματική δραστηριότητα ή το σύνολο επαγγελματικών δραστηριοτήτων των οποίων η ανάληψη, η άσκηση ή ένας από τους όρους άσκησης εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα, δυνάμει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων, από την κατοχή καθορισμένων επαγγελματικών προσόντων· ειδικότερα, όρο άσκησης συνιστά η χρήση επαγγελματικού τίτλου που περιορίζεται, βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων, μόνο σε όποιον κατέχει συγκεκριμένο επαγγελματικό προσόν […]».

35 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Δεκεμβρίου 2009, Rubino (C-586/08, EU:C:2009:801, σκέψη 24), της 6ης Οκτωβρίου 2015, Brouillard (C-298/14, EU:C:2015:652, σκέψεις 36 έως 38), καθώς και της 21ης Σεπτεμβρίου 2017, Malta Dental Technologists Association και Reynaud (C-125/16, EU:C:2017:707, σκέψεις 34 και 35).

36 Το οποίο προβλέπει ότι οι υποψήφιοι διαμεσολαβητές υποβάλλονται σε εξετάσεις ενώπιον επιτροπής επιφορτισμένης να ελέγχει, πριν από τη χορήγηση της πιστοποίησης, αν οι υποψήφιοι αυτοί διαθέτουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και επαρκή εκπαίδευση από αρμόδιο φορέα.

37 Βλ., επίσης, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση Brouillard (C-298/14, EU:C:2015:408, σημείο 28).

38 Σε αντίθεση, για παράδειγμα, με την αιτιολογική σκέψη 19 και το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/11/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2013, η οποία αφορά την εναλλακτική επίλυση καταναλωτικών διαφορών και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 και της οδηγίας 2009/22/ΕΚ (οδηγία ΕΕΚΔ) (ΕΕ 2013, L 165, σ. 63). Συναφώς, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Menini και Rampanelli (C-75/16, EU:C:2017:132, σημεία 55 επ.).

νομοθετημάτων, παρατηρείται δε ότι τα αντικείμενά τους είναι πολύ διαφορετικά [39]. Επιπλέον, από την ανάγνωση των δυνητικά κρίσιμων διατάξεων [40] της οδηγίας 2008/52, οι οποίες αφορούν κυρίως την ποιότητα της διαμεσολάβησης [41], δεν αντιλαμβάνομαι για ποιο λόγο οι διατάξεις αυτές είναι ικανές να επηρεάσουν τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2005/36 στην υπό κρίση υπόθεση.

47. Τέλος, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, κατά πάγια νομολογία, ελλείψει εναρμόνισης των προϋποθέσεων πρόσβασης στα διάφορα επαγγέλματα, τα κράτη μέλη δύνανται να καθορίζουν τις γνώσεις και τα προσόντα που απαιτούνται για την άσκηση του επαγγέλματος αυτού, σεβόμενα ωστόσο τις κατοχυρωμένες από τη Συνθήκη ΛΕΕ θεμελιώδεις ελευθερίες όταν ασκούν τις αρμοδιότητές τους στον τομέα αυτόν [42]. Εν προκειμένω, εκτιμώ ότι οι προϋποθέσεις πρόσβασης στη δραστηριότητα του διαμεσολαβητή δεν έχουν εναρμονισθεί μέχρι τούδε στο επίπεδο της Ένωσης, και προπάντων όχι βάσει των διατάξεων της οδηγίας 2008/52, με αποτέλεσμα τα κράτη μέλη να εξακολουθούν να είναι αρμόδια να καθορίζουν τις προϋποθέσεις αυτές, μολονότι έχουν την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε οι σχετικές εθνικές διατάξεις που θεσπίζονται να μη συνιστούν εμπόδιο στην αποτελεσματική άσκηση των εν λόγω ελευθεριών.

48. Ως εκ τούτου, όπως τόνισε και η Επιτροπή, εκτιμώ ότι δεν χωρεί αμφιβολία ότι το επάγγελμα του διαμεσολαβητή στην Ελλάδα όχι μόνο συνιστά «νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα» κατά την έννοια της οδηγίας 2005/36, αλλά και εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής αυτής. Πρέπει, επομένως, να διαπιστωθεί αν η εθνική ρύθμιση που βάλλεται με την υπό κρίση προσφυγή συνάδει με τις απαιτήσεις που απορρέουν από την εν λόγω οδηγία.

2. Επί της ασυμβατότητας των επίμαχων εθνικών διατάξεων με την οδηγία 2005/36

49. Από τα *επιχειρήματα των διαδίκων επί της ουσίας* συνάγεται ότι η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η Ελληνική Δημοκρατία, θεσπίζοντας τη ρύθμιση την οποία αφορά η προσφυγή, και ειδικότερα την υπουργική απόφαση 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, σε συνδυασμό με τον νόμο 3898/2010, όχι μόνο παρέβη τα άρθρα 13, 14, 50 και το παράρτημα VII της οδηγίας 2005/36, αλλά, στο πλαίσιο της εν λόγω ρύθμισης, παραβίασε και την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων.

50. Η Ελληνική Δημοκρατία αντικρούει τα επιχειρήματα αυτά [43], υποστηρίζοντας ότι οι νέες διατάξεις που θεσπίστηκαν με τον νόμο 4512/2018 [44] διαφέρουν ουσιωδώς από τις διατάξεις της ρύθμισης κατά της οποίας βάλλει η προσφυγή, οι οποίες καταργήθηκαν εξ ολοκλήρου με τον νόμο αυτόν. Ως προς το ζήτημα αυτό, υπενθυμίζω ότι, για τους προεκτεθέντες λόγους, είμαι της γνώμης ότι οι διατάξεις του εν λόγω νόμου δεν πρέπει να υποβληθούν στην εκτίμηση της υπάρξεως παραβάσεως στην οποία οφείλει να προβεί το Δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση [45].

39 Υπενθυμίζω ότι η οδηγία 2008/52 αφορά ορισμένα θέματα διαμεσολάβησης, ως μορφής εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών η οποία πρέπει να ενθαρρύνεται, ενώ η οδηγία 2005/36 αφορά την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, όπως συνάγεται τόσο από τους τίτλους όσο και από τα άρθρα 1 των εν λόγω οδηγιών, τα οποία προσδιορίζουν τα αντικείμενά τους.

40 Κατόπιν της ανταλλαγής επιχειρημάτων ενώπιον του Δικαστηρίου όσον αφορά τη σχέση της οδηγίας 2008/52 μεταξύ άλλων με την οδηγία 2006/123 (βλ. υποσημείωση 31 των παρουσών προτάσεων).

41 Δηλαδή της αιτιολογικής σκέψης 16 και του άρθρου 1 της οδηγίας 2008/52, τα οποία ορίζουν τους σκοπούς της, του άρθρου 3, στοιχείο β', το οποίο περιέχει τον ορισμό του «διαμεσολαβητή», και το άρθρο 4, που αφορά τη «διασφάλιση της ποιότητας της διαμεσολάβησης». Μολονότι η εν λόγω αιτιολογική σκέψη 16 και το εν λόγω άρθρο 4, παράγραφος 2, ζητούν από τα κράτη μέλη να προωθήσουν την εκπαίδευση των διαμεσολαβητών, ώστε να προαγάγουν την καλής ποιότητας διαμεσολάβηση, εντούτοις η οδηγία αυτή δεν σκοπεί στη ρύθμιση των επαγγελματικών προσόντων τους. Βλ., μεταξύ άλλων, Cadiet, L., «Directive nº 2008/52/EK […]», *Droit processuel civil de l'Union européenne*, LexisNexis, Παρίσι, 2011, σ. 321 επ., ιδίως σημείο 850· Ybarra Bores, A., «The European Union and alternative dispute resolution methods: Directive 2008/52/EC […]», *Latest developments in EU private international law*, Intersentia, Cambridge, 2011, σ. 175 επ., ιδίως σ. 181, καθώς και Esplugues, C., «Civil and commercial mediation in the EU after the transposition of Directive 2008/52/EC», *Civil and commercial mediation in Europe*, τόμος II, Intersentia, Cambridge, 2014, σ. 485 επ., ιδίως σ. 516.

42 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 10ης Δεκεμβρίου 2009, Peśla (C-345/08, EU:C:2009:771, σκέψεις 34 επ.), της 27ης Ιουνίου 2013, Νασιόπουλος (C-575/11, EU:C:2013:430, σκέψη 20), καθώς και της 17ης Δεκεμβρίου 2015, X-Steuerberatungsgesellschaft (C-342/14, EU:C:2015:827, σκέψεις 44 επ.).

43 Τόσο με τα υπομνήματα αντικρούσεως και ανταπαντήσεως όσο και με τις προφορικές παρατηρήσεις της.

44 Ως προς το περιεχόμενο των εν λόγω νέων διατάξεων, βλ. σημεία 13 έως 17 και 30 των παρουσών προτάσεων.

45 Βλ. σημεία 34 επ. των παρουσών προτάσεων.

51. Εξάλλου, υπογραμμίζω ότι η καθής αποφεύγει να εκφέρει γνώμη ως προς τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης της προγενέστερης μορφής της ελληνικής ρύθμισης την οποία αφορά η προσφυγή, μολονότι η τροποποίηση στην οποία στηρίζει το επιχείρημά της άρχισε να ισχύει μετά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής προθεσμίας, και, ως εκ τούτου, η θέσπιση της τροποποίησης αυτής δεν μπορεί να συνιστά βάσιμο αμυντικό ισχυρισμό, όπως προκύπτει από την προπαρατεθείσα νομολογία [46]. Επιπλέον, η επίκληση της θέσπισης, απλώς και μόνον, νέων διατάξεων, σε ένα τέτοιο δικονομικό πλαίσιο, κατά τη γνώμη μου, καταδεικνύει μάλλον ότι το εθνικό νομικό πλαίσιο πράγματι δεν ήταν σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης όταν εξέπνευσε η σχετική προθεσμία [47].

52. Εν πάση περιπτώσει, κατά πάγια νομολογία, ακόμη και όταν το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος δεν αμφισβητεί την παράβαση, απόκειται στο Δικαστήριο να διαπιστώσει την ύπαρξη ή μη της προσαπτόμενης παραβάσεως [48].

53. Προς τούτο, υπογραμμίζεται ότι, όσον αφορά την ασυμβατότητα προς την οδηγία 2005/36 της ελληνικής ρύθμισης την οποία αφορά η προσφυγή, η Επιτροπή προβάλλει διάφορες αιτιάσεις, με τις οποίες προσάπτει στην Ελληνική Δημοκρατία ότι υπέβαλε τη διαδικασία αναγνώρισης των ακαδημαϊκών προσόντων, η οποία επιβάλλεται στους υποψήφιους διαμεσολαβητές, σε προϋποθέσεις επιβολής *απαιτήσεων που δεν προβλέπονται από τα άρθρα 13, 14, 50 και το παράρτημα VII της εν λόγω οδηγίας*. Φρονώ ότι η ανάλυση αυτή είναι ορθή, για τους ακόλουθους λόγους.

54. Πρώτον, διευκρινίζεται ότι, δεδομένου ότι το επάγγελμα του διαμεσολαβητή, νομοθετικά κατοχυρωμένο στην Ελλάδα [49], δεν μνημονεύεται στις διατάξεις των κεφαλαίων II και III του τίτλου III της οδηγίας 2005/36, σχετικά με την ελευθερία εγκαταστάσεως, το επάγγελμα αυτό υπόκειται στο γενικό σύστημα αναγνώρισης των τίτλων εκπαίδευσης, το οποίο προβλέπεται στο κεφάλαιο I του τίτλου, και ιδίως στα άρθρα 10 έως 14 της οδηγίας αυτής [50].

55. Το άρθρο 13 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τις προϋποθέσεις της αναγνώρισης αυτής. Ειδικότερα, η παράγραφος 1 προβλέπει ότι η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής παρέχει τη δυνατότητα ανάληψης ενός νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος και της άσκησής του, υπό τους ίδιους όρους με εκείνους που ισχύουν για τους υπηκόους του, στους αιτούντες που είναι κάτοχοι της βεβαίωσης επάρκειας ή του τίτλου εκπαίδευσης που αναφέρεται στο άρθρο 11 της ίδιας οδηγίας, που χορηγήθηκε από αρμόδια αρχή άλλου κράτους μέλους για τον ίδιο σκοπό [51].

56. Βεβαίως, το άρθρο 14 της οδηγίας 2005/36 ορίζει επιπροσθέτως ότι το άρθρο 13 της οδηγίας αυτής δεν εμποδίζει το κράτος μέλος υποδοχής να επιβάλει «αντισταθμιστικά μέτρα», συνιστάμενα σε πρακτική άσκηση προσαρμογής ή σε δοκιμασία επάρκειας, στους αιτούντες την πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα και την άσκησή του. Εντούτοις, το εν λόγω άρθρο 14 περιορίζει τη δυνατότητα αυτή στις περιπτώσεις που απαριθμούνται στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού, η οποία προβλέπει ειδικότερα, στο σημείο α′, την περίπτωση που «η εκπαίδευση που έχει λάβει ο αιτών

46 Βλ. επίσης σημεία 34 επ. των παρουσών προτάσεων.

47 Βλ. κατ' αναλογία, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 10ης Μαρτίου 2016, Επιτροπή κατά Ισπανίας (C-38/15, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2016:156, σκέψεις 33 και 34), καθώς και της 10ης Νοεμβρίου 2016, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-504/14, EU:C:2016:847, σκέψη 144).

48 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Ιουλίου 2014, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-600/12, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2086, σκέψη 46), της 14ης Σεπτεμβρίου 2017, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-320/15, EU:C:2017:678, σκέψη 21), καθώς και της 15ης Μαρτίου 2018, Επιτροπή κατά Τσεχικής Δημοκρατίας (C-575/16, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2018:186, σκέψη 105).

49 Ως προς το ζήτημα αυτό, βλ. σημεία 42 επ. των παρουσών προτάσεων.

50 Βλ., επίσης, απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2017, Malta Dental Technologists Association και Reynaud (C-125/16, EU:C:2017:707, σκέψη 38).

51 Διευκρινίζεται ότι η παράγραφος 2 του εν λόγω άρθρου 13 προβλέπει την ειδική περίπτωση κατά την οποία οι αιτούντες έχουν ασκήσει το συγκεκριμένο επάγγελμα σε άλλο κράτος μέλος που δεν κατοχυρώνει νομοθετικά το επάγγελμα αυτό.

αφορά τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από την εκπαίδευση στο κράτος μέλος υποδοχής»[52]. Η παράγραφος 4 του εν λόγω άρθρου 14 παρέχει τον ορισμό της έννοιας «τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικοί»[53] και η παράγραφος 5 του ίδιου άρθρου επιτάσσει να χρησιμοποιείται η δυνατότητα αυτή τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας[54].

57. Περαιτέρω, το άρθρο 50, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής μπορεί να απαιτήσει, αποκλειστικά κατά την άποψή μου, τα έγγραφα και τα πιστοποιητικά του παραρτήματος VII της οδηγίας αυτής. Το σημείο 1, στοιχεία β′ και γ′, του παραρτήματος αυτού ορίζει ότι η προσκόμιση των βεβαιώσεων που μνημονεύονται σε αυτό μπορεί να ζητηθεί υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται από τις διατάξεις αυτές.

58. Πάντως, *εν προκειμένω*, οι διατάξεις της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, σε συνδυασμό με εκείνες του νόμου 3898/2010, βαίνουν πέραν των κανόνων που προβλέπουν οι προμνημονευθείσες διατάξεις της οδηγίας 2005/36.

59. *Πρώτον*, η εν λόγω αναγνώριση εξαρτάται από *προϋποθέσεις επιβολής απαιτήσεων σχετικά με το περιεχόμενο των αναγκαίων πιστοποιητικών* οι οποίες εκτιμώ ότι δεν συνάδουν με το σύστημα που καθιερώνει η εν λόγω οδηγία.

60. Συγκεκριμένα, το άρθρο μόνο, κεφάλαιο Α, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, απαριθμεί πλήθος δεδομένων τα οποία πρέπει να περιλαμβάνονται στα πιστοποιητικά που οφείλουν να προσκομίσουν οι υποψήφιοι διαμεσολαβητές στην ελληνική Επιτροπή Πιστοποίησης Διαμεσολαβητών[55], μεταξύ των οποίων εντοπίζω στοιχεία[56] που δεν ανταποκρίνονται στους ορισθέντες από τον νομοθέτη της Ένωσης κανόνες, δεδομένου ότι δεν είναι κατάλληλα για την αξιολόγηση, κατά τρόπο αναλογικό, του περιεχομένου της εκπαίδευσης των ενδιαφερομένων, αντίθετα με τα περιορισμένα κριτήρια εκτίμησης τα οποία συνάγονται, κατ' εμέ, από το άρθρο 14, το άρθρο 50, παράγραφος 1, και το παράρτημα VII, σημείο 1, της οδηγίας 2005/36[57].

61. Επιπλέον, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ, συνάγεται ότι η εκτίμηση περί ισοτιμίας του αλλοδαπού πτυχίου πρέπει να στηρίζεται αποκλειστικώς στο επίπεδο των γνώσεων και των προσόντων που τεκμαίρεται ότι διαθέτει ο κάτοχός του, βάσει του πτυχίου αυτού, της φύσης και της διάρκειας των σπουδών, καθώς και της σχετικής πρακτικής άσκησης[58].

52 Επισημαίνεται ότι το στοιχείο β′ της εν λόγω παραγράφου 1 παραπέμπει ρητώς στο κριτήριο «τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικοί».

53 Ως εξής: «οι τομείς των οποίων η γνώση, οι αποκτηθείσες δεξιότητες και ικανότητες είναι απαραίτητες για την άσκηση του επαγγέλματος και ως προς τους οποίους η εκπαίδευση που έχει λάβει ο μετανάστης παρουσιάζει *σημαντικές αποκλίσεις όσον αφορά το περιεχόμενο* σε σχέση με την εκπαίδευση που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής» (η υπογράμμιση δική μου).

54 Τούτο επιβεβαιώνεται από την αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας αυτής, κατά την οποία «[ε]λλείψει εναρμόνισης των ελάχιστων προϋποθέσεων εκπαίδευσης για την πρόσβαση στα επαγγέλματα που διέπονται από το γενικό σύστημα, θα πρέπει να είναι δυνατό να προβλεφθεί για τα κράτη μέλη υποδοχής η δυνατότητα επιβολής αντισταθμιστικού μέτρου. Το μέτρο αυτό θα πρέπει να είναι αναλογικό και να συνυπολογίζει, ιδίως, την επαγγελματική πείρα του αιτούντος. Η πείρα αποδεικνύει ότι η απαίτηση δοκιμασίας επάρκειας ή πρακτικής άσκησης προσαρμογής, κατ' επιλογήν του μετανάστη, παρέχει τα απαιτούμενα εχέγγυα ως προς το επίπεδο προσόντων του, ώστε οποιαδήποτε παρέκκλιση από την επιλογή αυτή να πρέπει να αιτιολογείται, για κάθε περίπτωση, από επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος».

55 Κατά το εν λόγω στοιχείο γ′, οι υποψήφιοι διαμεσολαβητές οφείλουν να προσκομίσουν, εκτός των άλλων δικαιολογητικών εγγράφων, «[π]ιστοποιητικό του φορέα κατάρτισης που απευθύνεται στην Επιτροπή Πιστοποίησης Διαμεσολαβητών του άρθρου 6 παρ. 1 του νόμου 3898/2010, με το οποίο βεβαιών[ονται]» τα ακόλουθα στοιχεία: «αα) ο συνολικός αριθμός των ωρών εκπαίδευσης, ββ) η διδαχθείσα ύλη, γγ) ο τόπος διεξαγωγής της εκπαίδευσης δδ) ο αριθμός των συμμετεχόντων, εε) ο αριθμός και τα προσόντα των εκπαιδευτών, ζζ) η διαδικασία εξέτασης και αξιολόγησης των υποψηφίων και ο τρόπος κατοχύρωσης του αδιάβλητου χαρακτήρα αυτών».

56 Δηλαδή, ειδικότερα, τα τέσσερα δεδομένα που απαιτούνται από το στοιχείο γ′, σημεία γγ) έως ζζ), παρατιθέμενα στην προηγούμενη υποσημείωση, τα οποία μνημονεύονται ρητώς στην προσφυγή της Επιτροπής.

57 Ως προς τα απορρέοντα από τις διατάξεις αυτές κριτήρια, βλ., ειδικότερα, Pertek, J., «Consolidation de l'acquis des systèmes de reconnaissance des diplômes la directive 2005/36 du 7 septembre 2005», *Revue du marché commun et de l'Union européenne*, 2008, σ. 126 έως 127, και Berthoud, F., *La reconnaissance des qualifications professionnelles – Union européenne et Suisse-Union européenne*, Dossiers de droit européen, αριθ. 30, Schulthess, Γενεύη, 2016, σ. 306 έως 334.

58 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 10ης Δεκεμβρίου 2009, Peśla (C-345/08, EU:C:2009:771, σκέψη 39), καθώς και της 6ης Οκτωβρίου 2015, Brouillard (C-298/14, EU:C:2015:652, σκέψη 55).

62. *Δεύτερον*, βάσει της επίμαχης ελληνικής ρύθμισης, η αναγνώριση των προσόντων συνδέεται με *αντισταθμιστικά μέτρα* που επιβάλλονται σε μια κατηγορία υποψήφιων διαμεσολαβητών *χωρίς προηγούμενη αξιολόγηση* της ύπαρξης πιθανών ουσιωδών διαφορών με την εθνική εκπαίδευση, μολονότι η υποχρέωση μιας τέτοιας αξιολόγησης απορρέει, κατά την άποψή μου και κατά την άποψη της Επιτροπής, από το άρθρο 14 της οδηγίας 2005/36, και ειδικότερα από τα προαναφερθέντα στοιχεία των παραγράφων 1, 4 και 5 τη οδηγίας αυτής.

63. Πράγματι, το άρθρο μόνο, κεφάλαιο Α, παράγραφος 5, της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, προβλέπει ότι, για την αναγνώριση της ισοτιμίας τίτλου διαπίστευσης που έχει αποκτηθεί στην αλλοδαπή ή από αλλοδαπό φορέα κατάρτισης κατόπιν εκπαίδευσης παρασχεθείσας στην Ελλάδα, η ελληνική Επιτροπή Πιστοποίησης δύναται να δέχεται την ισοτιμία αυτή υπό προϋποθέσεις οι οποίες, κατ' εμέ, δεν ανταποκρίνονται στα είδη κριτηρίων που προβλέπει η οδηγία 2005/36 και οι οποίες υπερβαίνουν το περιθώριο εκτιμήσεως που αυτή παρέχει στις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών στον τομέα αυτόν [59]. Ειδικότερα, εκτιμώ ότι οι εν λόγω προϋποθέσεις δεν είναι κατάλληλες προκειμένου να διαπιστωθεί εκ των προτέρων ότι η εκπαίδευση του ενδιαφερομένου αφορά τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από τον τίτλο εκπαίδευσης που αποκτήθηκε στο κράτος μέλος υποδοχής και ότι, ως εκ τούτου, είναι αντικειμενικά αναγκαία η λήψη αντισταθμιστικού μέτρου με σκοπό να καλυφθούν κενά, όπως προβλέπει το άρθρο 14 της οδηγίας αυτής.

64. *Τρίτον*, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, στο ίδιο νομικό πλαίσιο, η Ελληνική Δημοκρατία παραβίασε επίσης την *αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων*, καθόσον διατήρησε σε ισχύ εθνικές διατάξεις που προβλέπουν ότι οι αιτούντες διαπίστευση διαμεσολαβητή μετά την απόκτηση τίτλου διαπίστευσης από αλλοδαπό φορέα κατάρτισης [60] πρέπει να διαθέτουν εμπειρία τριών τουλάχιστον συμμετοχών σε διαδικασίες διαμεσολάβησης, ενώ αυτό δεν ισχύει για τους ενδιαφερομένους που απέκτησαν τίτλο διαπίστευσης από ελληνικό φορέα κατάρτισης.

65. Συμμερίζομαι την άποψη αυτή, εκτιμώ ωστόσο ότι η τρίτη αυτή αιτίαση συγχέεται με τη δεύτερη προπαρατεθείσα αιτίαση, δεδομένου ότι και αυτή αφορά το περιεχόμενο του άρθρου μόνου, κεφάλαιο Α, παράγραφος 5, της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, –περιεχόμενο που εξετάστηκε ανωτέρω υπό το πρίσμα της οδηγίας 2005/36– και ότι αυτή η οδηγία αυτή περιλαμβάνει κατά τη γνώμη μου, αφ' εαυτής, απαγόρευση κάθε κριτηρίου αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων το οποίο εισάγει δυσμενή διάκριση [61].

59 Συναφώς, το πρώτο εδάφιο της εν λόγω παραγράφου 5 απαιτεί «ο ενδιαφερόμενος [να] έχει αποδεδειγμένη *εμπειρία τριών τουλάχιστον συμμετοχών σε διαδικασίες διαμεσολάβησης* ως διαμεσολαβητής ή βοηθός διαμεσολαβητή ή νομικός παραστάτης ενός εκ των μερών» και προσθέτει ότι «η Επιτροπή [αυτή] *μπορεί, κατά την κρίση της*, να ζητήσει από τον ενδιαφερόμενο την υποβολή του σε *συμπληρωματική εξέταση*». Το δεύτερο εδάφιο της εν λόγω παραγράφου 5 παρέχει τη δυνατότητα στον ενδιαφερόμενο να απαλλαγεί από την υποχρέωση να αποδείξει μια τέτοια εμπειρία εφόσον «από τα εν γένει στοιχεία του φακέλου του ενδιαφερομένου προκύπτει αναμφισβήτητα η συνεχής επιμόρφωση του και η *συστηματική του ενασχόληση με το θεσμό της διαμεσολάβησης και εφόσον ο τίτλος αυτός αποκτήθηκε μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2012*» (η υπογράμμιση δική μου).

60 Πιο συγκεκριμένα, τίτλου διαπίστευσης που έχει αποκτηθεί στην αλλοδαπή ή έχει χορηγηθεί από αναγνωρισμένου κύρους φορέα κατάρτισης αλλοδαπής προέλευσης κατόπιν εκπαίδευσης παρασχεθείσας στην Ελλάδα.

61 Ειδικότερα, όπως προκύπτει από το άρθρο 13 της οδηγίας 2005/36, η αρμόδια αρχή κράτους μέλους οφείλει να παράσχει τη δυνατότητα ανάληψης νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος, όπως αυτό του διαμεσολαβητή, «υπό τους ίδιους όρους με εκείνους που ισχύουν για τους υπηκόους του». Εντούτοις, οι επίμαχες διατάξεις της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, είναι εγγενώς ικανές να επηρεάσουν τους υπηκόους άλλων κρατών μελών περισσότερο από τους ημεδαπούς και, ως εκ τούτου, υφίσταται ο κίνδυνος οι υπήκοοι αυτοί να τεθούν σε μειονεκτική θέση και, συνεπώς, να υποστούν έμμεση διάκριση.

66. *Τέλος*, επισημαίνω ότι, όπως υποστηρίζει και η Επιτροπή, τα επιχειρήματα *που διατύπωσε συναφώς η Ελληνική Δημοκρατία*, στο πλαίσιο της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας, δεν είναι λυσιτελή. Ειδικότερα, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου[62], είναι αδιάφορο το ότι μια διοικητική πρακτική καθιστά ενδεχομένως δυνατή τη μη εφαρμογή, κατά περίπτωση, των διατάξεων της ελληνικής ρύθμισης που δεν είναι σύμφωνες με την οδηγία 2005/36, ιδίως των διατάξεων που απαιτούν την ύπαρξη της προεκτεθείσας εμπειρίας[63].

67. Επομένως, εκτιμώ ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον την ύπαρξη της προσαπτόμενης στην Ελληνική Δημοκρατία παραβάσεως, καθόσον αυτή αφορά την υπουργική απόφαση 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, σε συνδυασμό με τον νόμο 3898/2010, βάσει της οδηγίας 2005/36.

V. Πρόταση

68. Λαμβανομένης υπόψη της προεκτεθείσας συλλογιστικής και με την επιφύλαξη της εξέτασης των λοιπών αιτιάσεων που προβλήθηκαν στην υπό κρίση υπόθεση, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως εξής:

Η Ελληνική Δημοκρατία, υποβάλλοντας τη διαδικασία αναγνώρισης των ακαδημαϊκών προσόντων σε προϋποθέσεις επιβολής πρόσθετων απαιτήσε*ων* σχετικά με το περιεχόμενο των απαιτούμενων πιστοποιητικών και επιβολής αντισταθμιστικών μέτρων χωρίς προηγούμενη αξιολόγηση της ύπαρξης πιθανών ουσιωδών διαφορών με την εθνική εκπαίδευση, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 13, 14 και 50 καθώς και από το παράρτημα VII της οδηγίας 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων.

62 Συγκεκριμένα, μολονότι, στην πράξη, οι αρχές κράτους μέλους δεν εφαρμόζουν εθνική διάταξη αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης, η αρχή της ασφάλειας δικαίου απαιτεί, εντούτοις, την τροποποίηση της διατάξεως αυτής με τυπικό τρόπο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 1997, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-197/96, EU:C:1997:155, σκέψη 14, της 5ης Ιουλίου 2007, Επιτροπή κατά Βελγίου, C-522/04, EU:C:2007:405, σκέψη 70, καθώς και της 24ης Οκτωβρίου 2013, Επιτροπή κατά Ισπανίας, C-151/12, EU:C:2013:690, σκέψεις 26 και 36).

63 Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η δυνατότητα των ελληνικών αρχών να μην εφαρμόσουν το κριτήριο της εμπειρίας συμμετοχής είναι περιορισμένη, δεδομένου ότι αυτή αφορά αποκλειστικά τους ενδιαφερομένους που απέκτησαν τίτλο διαπίστευσης διαμεσολαβητή το αργότερο μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2012 (βλ. άρθρο μόνο, κεφάλαιο Α, παράγραφος 5, δεύτερο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, της υπουργικής απόφασης 109088, όπως έχει τροποποιηθεί, και άρθρο 14, παράγραφος 2, του νόμου 3898/2010, όπως τροποποιήθηκε το 2012).